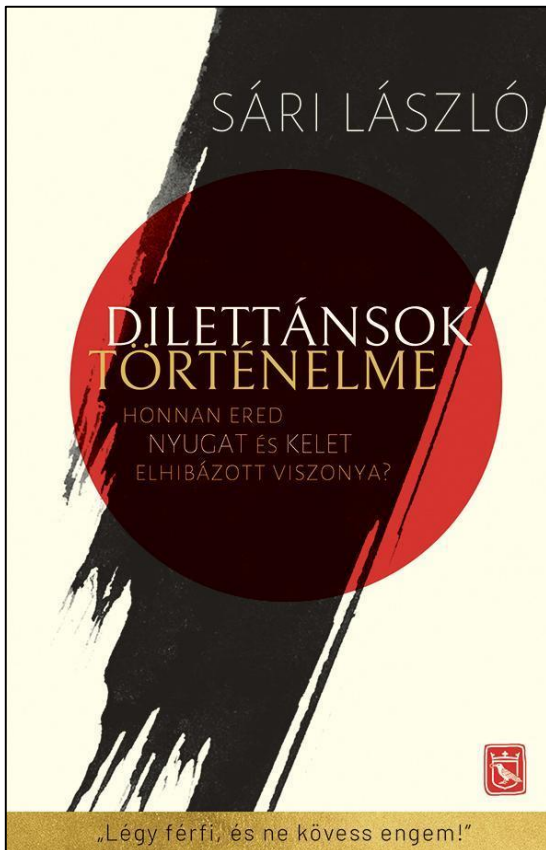

HÉJJAS István

Sári László: „Dilettánsok történelme” Könyvismertető

Sári László:

Dilettánsok történelme

Honnan ered Nyugat és Kelet elhibázott viszonya?

Corvina Kiadó
Budapest, 2019
333 oldal

A történelem során több hatalmas birodalom épült fel, majd bukott meg.

Egyetlen ókori birodalom létezett csak, amely három évezreden keresztül szinte változatlan formában a huszadik századig fennmaradt, nevezetesen a Kínai Császárság, amely az utolsó császári dinasztia bukásával szűnt meg 1912-ben.

Kérdés, hogyan maradhatott fenn egy birodalom ilyen hosszú ideig, minek volt köszönhető a példátlan stabilitása, minek köszönhető, hogy nem voltak „rendszerátalakító” forradalmak, és bár időnként uralkodó dinasztiák bukkantak fel, és jött helyettük újabb, azonban ilyenkor sem történt társadalmi „paradigmaváltás”, a birodalom működési rendje változatlan maradt.

Ezekre a kérdésekre igyekszik választ találni a szerző, aki szerint a válasz nem kis mértékben nyugat és kelet gyökeresen eltérő történelemszemléletében keresendő.

A nyugati civilizáció történetében rendszeresen követték egymást a nagy átalakulások, amelyek során újabb meg újabb „világmegváltó” eszmék bukkantak fel, és ezek hatására a társadalmat gyökeresen átalakító (véres vagy vértelen) forradalmak zajlottak le. Ezt a

jelenséget nevezzük – a szerző szerint tévesen – „haladásnak”. A történelmi haladáseszme fanatikussai azonban sokkal több szenvedést és pusztulást okoztak, mint amennyi hasznuk volt. Nem véletlen, hogy a legkisebb földrész háborúi jártak eddig a legnagyobb emberáldozattal.

A történelemben minden egyes forradalom egyfajta társadalmi „paradigmaváltás” volt, amelynek egyik jelszava – kimondva vagy kimondatlanul – az volt, hogy a múltat végleg el kell törölni. Ami eddig volt, az mind rossz, de mi most egy új világot valósítunk meg, amely majd elhozza az emberiség számára a szebb, boldogabb, gazdagabb, szabadabb jövőt. Ezek után pedig már történelemre voltaképpen nincs is szükség, ezek már csak mesék a bizonytalan és primitív múltból, amiket nem érdemes komolyan venni.

Pedig történelemre szükség van, nemcsak azért, hogy abból tanulságokat vonjunk le, hanem mert a történelem ismerete egyben a saját önismeretünk forrása is.

Nem vitatható, hogy a futurista-utópista történelemformáló ideológiák kieszelői által javasolt társadalmi modellek kristálytisztá következetes logikai alapokon állnak. Ezekkel mindössze az egyetlen probléma a kiindulási alap, a „humanista premissza”, amely szerint az ember valódi természete ilyen, vagy olyan, esetleg amolyan, és ha mégsem, akkor átnevelhető. Előbb-utóbb azonban ki szokott derülni a „humanista premissza” megalapozatlansága. Szerencsés esetben hamar kiderül, kevésbé szerencsés esetben csak sok millió ember legyilkolása árán.

A nyugati történelem során egyre gyakrabban jöttek a „forradalmak”, növekedett a paradigmaváltások frekvenciája, rövidült a birodalmak élettartama. Míg a Római Birodalom élettartama évezredes nagyságrendű volt, a huszadik századi náci és szovjet birodalmak élettartama már csak években-évtizedekben mérhető.

A kínai történelemszemlélet merőben más volt. Szerintük a legfontosabb tanítómester maga a történelem, amely kiválóan alkalmas az emberek kijózanítására, észhez térítésére, annak felismerésére, hogy a futurisztikus történelmi utópiák milyen sok bajt és szenvedést zúdíthatnak az emberekre.

A világ persze folyton változik, és a változásokhoz alkalmazkodni kell. Ez alól Kína sem volt kivétel, időnként be kellett vezetni változásokat. Kerülni akarták azonban a bizonytalan kimenetelű kísérletezést. Bármiféle „reform” bevezetése előtt alaposan tanulmányozták a régmúlt idők történelmét, és kerestek példát valami hasonlóra, az abból leszűrhető tanulságokra.

A tanulságok pedig arra utaltak, hogy egy birodalmat sokáig nem lehet fenntartani erőszakos eszközökkel, mert az emberek előbb-utóbb fellázadnak. Ennek megfelelően alakították ki azt az államformát, amit leginkább így nevezhetünk: „bürokratikus monarchia”.

Ez egy szigorúan hierarchikus felépítésű államrend volt, amelyben a kulcsszerepet a hivatalnokok töltötték be. A birodalmat pedig úgy nevezték, hogy ez egy morális alapú birodalom, szemben a nyugattal, amely inkább tudás alapúnak nevezhető. A moralitás alapja pedig a harmónia megteremtése az ég, a föld, és az ember között, egyfajta hosszú menetelés az erkölcsi tökéletesedés útján, önmagunk legyőzése, és a metafizikai belső szabadság megvalósítása.

A birodalom igazgatásának legfontosabb elveit Konfucius (Kung Fu-ce) foglalta össze mintegy két és fél évezreddel ezelőtt. Konfucius azonban nem „alkotott” semmi újat, csak rendszerezte és leírta azt az „ősi bölcsességet”, amely már időtlen idők óta létezett, és a

birodalomban már gyakorlatilag is működött. Konfucius szerint: *„Tudás birtokában lenni: mozgás, emberség birtokában lenni: nyugalom.”* (115. oldal)

A történelmi tapasztalatok leszűrésénél a döntő szempont nem annyira az események lezajlásának története volt, hanem sokkal inkább az erkölcsi tanulság, amelyben ilyen kulcsfogalmak szerepelnek: helyes kormányzás, erényesség, igazságosság, illendőség, mértékletesség.

A birodalmat hivatalnokok igazgatták, akiktől elvárták a példamutató erkölcsi magatartást, és azt is, hogy legyenek az emberekkel a lehető legnagyobb mértékben jóindulatúak. A „felvételi” vizsgához fontos volt a megfelelő értelmi képesség, a történelem alapos ismerete, valamint magas szintű műveltség filozófiában és költészetben. Akinek ugyanis nincs érzéke ezekhez, ahhoz sem lehet érzéke, hogyan kell bánni az emberekkel. Ha pedig valaki rendelkezik ilyen tulajdonságokkal, a hivatalnoki munka gyakorlásához szükséges „technikai” ismereteket is majd hamar meg tudja tanulni.

Menciusz szerint: *„A jóindulat kiterjesztése elegendő az egész birodalom gyámolításához.”* (117. oldal).

Fu-ce szerint: *„Az emberség nem más, mint szeretni az embereket.”* (118. oldal)

Ebben a rendszerben az emberekkel (állampolgárokkal) szemben nem voltak „ideológiai” elvárások, mindenki olyan vallást gyakorolhatott, amelyet akart, mindenki olyan istenhez vagy istenekhez imádkozhatott amilyen(ek)hez akart.

A lehető legnagyobb mértékben kerülték az erőszakot, nem küldtek misszionáriusokat, politikai propagandistákat más népekhez, nem akarták másokra ráerőltetni a maguk vallását, ideológiáját, nézetrendszerét, „demokráciáját”, nem küldtek hadihajókat más országok leigázására, a kincseik elrablására, mint tették a nyugati gyarmatosítók, helyette (kínai) fallal vették körül magukat, és bezárkóztak.

Kerülték a műszaki újításokat, „ügyes gépezetek” gyakorlati hasznosítását – pedig rendelkeztek ilyenekkel – mert úgy tartották, hogy a „termelékenység” fokozása demoralizáló hatású, megfosztja az embert az alkotó kézi munka örömétől, miközben munkanélküliséget okoz.

Ez a meglehetősen puritán életmódot jelentő világ azonban élhető volt, kevesebb volt a lelki beteg, mint a modern nyugati civilizációban.

A szerző szerint azonban itt is volt „haladás”, csak nem technológiai, hanem sokkal inkább morális-filozófiai értelemben. A nyugat ugyanis éppen a technológiai haladás érdekében áldozta és áldozza fel a mai napig a morális értékekből azt is, ami még megmaradt.

A kínai birodalom ideológiai toleranciája szoros kapcsolatban van a logikáról vallott felfogásukkal. A nyugati ember kétállapotú vagy-vagy logikában gondolkodik, a harmadik lehetőség kizárásával, olyan kérdésekben is, ahol annak nincs létjogosultsága. Számára lehet valami vagy valaki hideg vagy meleg, kicsi vagy nagy, szép vagy csúnya, okos vagy buta, lehet valakit vagy valamit szeretni vagy gyűlölni, de harmadik eset nincs.

Tradicionális kínai felfogás szerint mindig van harmadik, sőt negyedik, ötödik, stb. eset is, még akkor is, ha ez nem nyilvánvaló, nem kézenfekvő. Számukra magától értetődő volt, hogy egyszerre lehet igaz két vagy több egymásnak ellenmondó állítás, attól függően, hogy milyen nézőpontból vesszük a dolgokat szemügyre.

Ebben pedig kulcsfogalom a „közép mozdulatlansága” amelyben a vagy-vagy szélsőségek kiegyenlítik egymást, vagy harmonikus egyensúlyt képeznek.

Számukra nyilvánvaló volt, hogy nem létezik egyetlen kizárólagos abszolút igazság, egyedül üdvözítő vallás, és nem létezik „objektív történelmi szükségszerűség” sem, amely előre kiszámítható módon meghatározza a történelem menetét, amely azután egyfajta „végső cél” felé halad, és nem létezik „haladás” sem, csak hullámhegyek és hullámvölgyek követik egymást, miközben egy-egy átmeneti hullámhegyet – tévesen – haladásként értelmezhetünk.

A kínai (és általában a kelet-ázsiai) társadalom rétegződéséről, a gazdasági formákról, a termelési módról, és a termelési viszonyokról évtizedeken keresztül vitatkoztak a marxista tudósok, mivel ezeket nem lehetett beleilleszteni semmiféle olyan marxista társadalmi alapkategóriába, mint feudalizmus, kapitalizmus, vagy szocializmus. Szinte mindegyik faluban, mindegyik településen eltérő termelési viszonyok alakultak ki, a társadalmi „osztályok” értelmezése is problémás volt, nem lehetett egyértelműen definiálni olyan fogalmakat, mint parasztság és munkásosztály, és az osztályharc fogalma is értelmét veszítette. A kínaiak egyszerűen csak éltek az életüket, úgy éltek és dolgoztak, ahogyan azt a körülmények éppen lehetővé tették.

Szemben az erőszakos és kapzsi nyugat „haladásával”, amely a gazdagodás és a technikai újítások érdekében feláldozza az erkölcsi értékeket, a kelet „haladása” morális, spirituális jellegű, amelynek érdekében feláldozták a technikai fejlődés lehetőségét. A XIX–XX. század folyamán azonban az egész világot gyarmatosítani kívánó kapitalista nyugat hatalmas technikai előnyre tett szert, és legyőzte a keletet, amelyre ma már fokozatosan rákényszeríti a saját életformáját, amelynek a jelszava a szabadság és az egyenlőség.

Ez a gondolat még a francia forradalomban született, és amelyről már Goethe is így vélekedett: *„Aki egyszerre ígér egyenlőséget és szabadságot, az vagy bolond, vagy szélhámos.”* (215. oldal.) A kettő ugyanis kizárja egymást. Az ugyanis, hogy az embereknek – papírforma szerint – azonos jogaik vannak, még nem jelenti azt, hogy egyenlőek. Az ember szabadsága pedig csak addig terjed, ameddig mások szabadsága azt nem korlátozza. Így aztán az erőviszonyok döntenek el, hogy meddig terjeszkedhet valakinek a szabadsága mások rovására.

Heine pedig úgy vélekedett, hogy már régen *„nem a nép emberi jogaiért harcolunk, hanem az ember isteni jogaiért”*. (252. oldal)

Közben pedig a szabadság és egyenlőség egyre ismétlődő jelszavával újabb meg újabb utópisztikus társadalmi kísérletek követik egymás. Az eddigi legnagyobb bukást kétségtelenül a bolsevizmus produkálta, sok millió ember pusztulását okozva.

De ez még mindig nem józanította ki az emberiséget. A legújabb történelemformáló ötlet a bolsevizmusnál is nagyobb horderejű, annál is nagyobb bukással kecsegtető program az egész emberiséget egyesítő demokratikus világállam, egy még annál is demokratikusabb világkormány irányítása alatt.

Arra pedig semmi remény, hogy a történelmi tapasztalatok esetleg majd kijózanítják a futurisztikus történelemcsinálókat, hiszen a cél érdekében a történelmet egyébként is végleg el kell törölni, így abból tapasztalatokat meríteni sem lehet.

Márpedig történelemre szükség van, jobban, mint valaha. Burckhardt szerint: *„A barbárok barbársága abban áll, hogy nincs történelmük.”* (259. oldal)